

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 35

November, December & January 2020-2021

The Animal Groom Tales in Cultural Legends of the Iranian People

Sakineh Moradi⁻¹, Mohammad Hossein Karami²

1. PhD Candidate of Lyrical Literature, Shiraz University, Shiraz, Iran.

2. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Received: 06/07/2020

Accepted: 27/09/2020

⁻Corresponding Author's E-mail:
s.moradi@rose.shirazu.ac.ir

Abstract

The animal groom a theme of folk tales. In these stories, the protagonist (girl) goes through a series of events in the struggle to bond or escape from marriage with a creature called the animal groom. This study employs a method of content analysis and analytical-descriptive approach. While comparing the stories of the groom's animal in terms of structure, it explains the frequency of different types of animal grooms, the structural pattern of this type of stories and the analysis of some data. The findings of this study show that in a total of 89 stories of animal groom, the demon, with 40 cases, has the highest frequency among different types of animal grooms, and these stories follow the same pattern from a total of 18 groups of similar stories.

Keywords: Animal groom, structure, demon groom, culture of legends of the Iranian people.

Introduction

Research background

Despite the attractiveness of the animal-groom theme, research on this subject is scarce. Bruno Bettelheim in *The Enchantment of Legends* and Marzef in *The Classification of Persian Tales* devoted a chapter to animal-groom tales. Sadeghi (2016) in an article gives the representation of the animal-groom theme in a Sufi anecdote. Heidari et al. (2019), examining the joint work of several animal-groom tales from different nations, have also discussed the reasons for the emergence and transformation of these tales.

T. M .U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN : 2423-7000

Vol. 8, No. 35

November, December & January 2020-2021

Aims, questions, and assumptions

Marriage is one of the sacred rituals in the social life of people. In the meantime, the different treatment of animal-groom stories and animal-shaped faces to the groom offer different concepts and images of the culture, beliefs and realities of society, which emphasize the capacity and research potentials of these stories in the sociological, psychological and other studies. Therefore, considering the social origin and also the need to establish a connection between literature and society and the application of valuable information contained in the literary texts, such research is necessary. On the other hand, the lack of a coherent and comprehensive source of Iranian animal-groom tales makes such studies more imperative.

This study, considering the 19-volume collection of the culture of legends of the Iranian people by Ali Ashraf Darvishian and Reza Khandan Mahabadi, seeks to answer these questions: In Iranian stories, how many stories are there with the theme of the animal-groom? In these stories, the creature of the animal-groom appears in the presence of what creatures and with what frequency? How many patterns do the animal-groom tales have according to components such as the initial situation, the way of courtship, the girl's satisfaction, the family's satisfaction, and the relationship with the groom?

Results and discussion

Animal-groom tales are the tales in which the mate first appears in the form of an animal and then regains its human form after marriage. In Persian stories, in addition to the appearance of an animal, the animal-groom also appears in the forms of demons, giants, elves and fairies. An examination of 89 tales in a total of Iranian folk tales shows that in the tales of the animal-groom, the groom appears in the form of 17 non-human beings. From scary creatures such as demons, giants and elves to snakes, dragons, wolves, bears, leopards, crows, lions and camels, they all play a role in the common themes in terms of content. It seems that the creators of these stories, based on their perception of the ignorance of each of these creatures, use their hatred, disgust and fear of describing the animal-groom to draw the hidden half of the creature. According to their point of view, the creators separate the girl from the safe haven of the family.

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 35

November, December & January 2020-2021

In the study of animal-groom tales in the collection of Iranian folklore culture, there are 18 groups of similar stories in terms of personality and narrative course, considering the components of girl satisfaction, family satisfaction, the girl's fate after bonding with the groom animal and finally the final status of the story. By aggregating the data of 18 groups of animal-groom stories, the structure of these stories based on components such as initial status, girl's satisfaction, family satisfaction and final status can be presented in 7 identical models. Based on these patterns, in group A, with a frequency of 9 cases in which both the girl and the family are satisfied with the marriage, life goes on happily. In the three groups of D, E and G, with the dissatisfaction of the girl and the family, life with the animal-groom is not formed. Group B is an exception, but in group F, where the girl agrees to marry the animal-grooms with the family's dissatisfaction, not only life does not continue, but the girl and the animal-groom are punished arbitrarily for the marriage. Group C, with the satisfaction and dissatisfaction of both the girl and the family, shows a happy life with the animal-groom.

Conclusion

The animal-groom as one of the common themes of folk tales shows the groom in an animal form with a different perspective. In the stories of the animal-grooms, a different narrative of marriage is formed in the midst of the actions and reactions of the girl and the animal-groom. Analyzing such stories, this research has found a total of 89 stories in the collection of legendary culture of the Iranian people, which have been collected and studied for the first time. According to the findings of this study, the demon with 40 repetitions is the most frequent animal in all species. Also, the aggregation of data from 18 groups of animal-groom stories shows that the structure of these stories based on the components such as initial status, the girl's satisfaction, the family satisfaction, and the final status can be presented in 7 identical models. Based on these patterns, according to the consent or dissatisfaction of the girl and the family towards the marriage of the girl with the animal-groom, three forms of life could be categorized: The formation of an ideal life, the escape of the girl and her acquaintance with the prince, and her marriage or return to her home. Meanwhile, the girl's

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 35

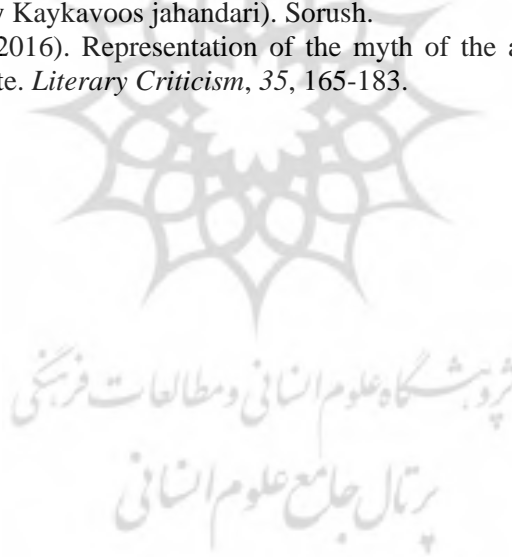
November, December & January 2020-2021

secret marriage with the animal-groom without the consent of the family leads to the punishment and killing of the girl and the animal-groom.

References

- Bettelheim, B. (1989). *The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales*. (translated into Farsi by Akhtar Shariatzadeh) (2002). Hermes.
- Darvishian, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2009). *The legendary culture of the Iranian people* (in Farsi). Books and Culture.
- Heidari, A. Haddadian, S., & Sahraei, Q. (2019). Investigation and analysis of animal-groom stories. *Children's Literature Studies*, 1, 1-22.
- Marzolph, U. (2012). *Typologie Des Persischen Volksmarchens* (translated into Farsi by Kaykavoos jahandari). Soroush.
- Sadeghi, M. (2016). Representation of the myth of the animal-groom in a Sufi anecdote. *Literary Criticism*, 35, 165-183.

قصه‌های حیوان‌داماد در فرهنگ افسانه‌های مردم ایران

سکینه مرادی^{۱*}، محمدحسین کرمی^۲

(دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۱۸ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۰۶)

چکیده

حیوان‌داماد یکی از بن‌مایه‌های قصه‌های عامه است. در این قصه‌ها، قهرمان (دختر) در کشاکش پیوند یا گریز از ازدواج با موجودی با عنوان حیوان‌داماد حوادثی را از سر می‌گذراند. این پژوهش با روش تحلیل محتوا و رویکرد تحلیلی - توصیفی قصه‌های حیوان‌داماد را از نظر ساختاری مقایسه می‌کند. در این مقایسه، فراوانی انواع حیوان‌داماد، الگوی ساختاری این گونه از قصه‌ها و تحلیل برخی داده‌های به‌دست‌آمده تبیین می‌شود. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، در مجموع ۸۹ قصه حیوان‌داماد، دیو با ۴۲ مورد بیشترین فراوانی را در میان انواع حیوان‌داماد دارد و این قصه‌ها از مجموع ۱۸ گروه قصه‌های مشابه، از ۷ الگوی یکسان پیروی می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: حیوان‌داماد، ساختار، دیوداماد، فرهنگ افسانه‌های مردم ایران.

۱. مقدمه

قصه یکی از غنی‌ترین عناصر معنوی فرهنگ عامه است. آنچه به قصه برای مطالعه ساختار فرهنگی و اجتماعی هر جامعه ارزش و اصالت می‌دهد، خاستگاه اجتماعی آن است. قصه‌ها در ورای ظاهر ساده و سرگرم‌کننده خود، انگاره‌ها و تصویرهایی از

۱. دانشجوی دکتری ادبیات غنایی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول)

*moradi@rose.shirazu.ac.ir. s

۲. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

زندگی، اندیشه، نگرش‌ها، آداب و رسوم، روابط خانوادگی و اجتماعی مردم جامعه را ترسیم می‌کنند، چنان‌که در رویکردی جامعه‌شناسانه «گاه مطالعه آثار بازمانده فرهنگ عامه، چنان روشنگر اخلاق و وضع روحی جامعه عصر خودش است که هیچ کتاب تاریخ و جامعه‌شناسی نمی‌تواند چنین پرتوی به زندگانی اجتماعی آن روزگار بیفکند» (محبوب، ۱۳۸۳: ۶۸). بنابراین، بازخوانی این قصه‌ها می‌تواند به شناخت زوایای زندگی، فرهنگ و اندیشه ایرانی کمک کند.

ازدواج یکی از آیین‌های مقدس در زندگی اجتماعی مردمان است. در این میان، پرداخت متفاوت قصه‌های حیوان‌داماد و صورت حیوانی دادن به داماد، مفاهیم و تصاویر متفاوتی از فرهنگ، باور و واقعیت‌های جامعه ارائه می‌دهد که بر ظرفیت و قابلیت‌های پژوهشی این قصه‌ها در مطالعات جامعه‌شناسانه، روان‌شناسانه و... تأکید می‌کنند. بنابراین، با توجه به خاستگاه اجتماعی، قابلیت و ظرفیت ادبیات عامه در تحقیقات علوم گوناگون، نیز لزوم ایجاد ارتباط میان ادبیات و جامعه و کاربردی کردن اطلاعات ارزشمند نهفته در متون ادبی، انجام پژوهشی از این قبیل ضروری است.

قصه‌های حیوان‌داماد قصه‌هایی هستند که جفت‌جو در ابتدا به شکل جانور ظاهر می‌شود و پس از ازدواج سیمای انسانی خود را بازمی‌یابد. قدیم‌ترین نمونه موجود از روایت‌های موسوم به حیوان‌داماد در غرب، کیوپید و پسیکه اثر آپولیوس در قرن دوم میلادی است که امروزه آن را نه به عنوان قصه پریان بلکه درحد یک اسطوره می‌شناسند. این قصه بر بسیاری از قصه‌های غربی حیوان‌داماد تأثیر گذاشته است (بتلهایم، ۱۹۸۹، ترجمه شریعت‌زاده، ۱۳۸۱: ۳۶۰). در فرهنگ و ادبیات فارسی نیز می‌توان از ازدواج ضحاک، اژی دهاکه، با خواهران جمشید به‌منزله نمونه نخستین موجود قصه‌های حیوان‌داماد نام برد. با وجود نمونه‌های جهانی حیوان‌داماد که جفت‌جو حیوان است، در قصه‌های عامه ایرانی تحت تأثیر فرهنگ، اساطیر و باورهای عامه مواردی یافت می‌شود که داماد در تجسم غیرانسانی خود به شکل دیو، غول، جن و پری هم ظاهر می‌شود. چنانکه در فرهنگ اساطیری ایران به ازدواج جم با پری و خواهر جم با یک دیو اشاره می‌شود (بهار، ۱۳۹۵: ۸۴).

اولریش مارزلف در طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی، مبحثی را به گروه قصه‌های حیوان‌داماد اختصاص داده است. وی در این مبحث، قصه‌های حیوان‌داماد را در تیپ های B ۴۲۵، ۴۲۵D، L ۴۲۵، ۴۳۲ قرار می‌دهد. مارزلف در این طبقه‌بندی، تنها به قصه‌هایی می‌پردازد که در دو گروه ۲ و ۳ از قصه‌های مشابه در بخش ۳ پژوهش حاضر ذکر می‌شوند. در قصه‌های انتخابی مارزلف، تیپ B ۴۲۵ با عنوان حیوان‌داماد و تیپ‌های ۴۳۲ و L ۴۲۵ با عنوان دامادپری نام‌گذاری شده‌اند. از این رو، با توجه به نبود پژوهشی جامع درباره‌ی قصه‌های حیوان‌داماد، پژوهش حاضر تلاش کرده است تمامی قصه‌های حیوان‌داماد در میان ۱۹۸۷ قصه از مجموعه فرهنگ افسانه‌های مردم ایران را گردآوری و از نظر ساختاری بررسی کند.

۲. پیشینه و روش تحقیق

با وجود جذابیت بن‌مایه حیوان‌داماد، پژوهش‌ها در این باره اندک و انگشت‌شمارند. برونو بتلهایم در کتاب *افسون افسانه‌ها و مارزلف در طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی* مبحثی را به قصه‌های حیوان‌داماد اختصاص داده‌اند. صادقی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به بازنمایی بن‌مایه حیوان‌داماد در حکایتی صوفیانه می‌پردازد. حیدری و همکاران (۱۳۹۸) نیز ضمن بررسی خویشکاری‌های مشترک چند قصه حیوان‌داماد از ملل مختلف، به دلایل پیدایش و سیر دگردیسی این قصه‌ها نیز پرداخته‌اند. بر این اساس، پژوهش حاضر، برای نخستین‌بار ضمن گردآوری و دسته‌بندی قصه‌های حیوان‌داماد موجود در ۱۹۸۷ قصه از مجموعه ۱۹ جلدی *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*، با روش تحلیل محتوا و رویکرد تحلیلی - توصیفی، با درنظر داشتن مؤلفه‌هایی چون وضعیت آغازین، رضایت دختر، رضایت خانواده، وضعیت پیوند با حیوان‌داماد و درنهایت وضعیت پایانی، فراوانی انواع حیوان‌داماد و الگوهای ساختاری این قصه‌ها را بررسی کرده است. در این گردآوری تمام تجسم‌های غیرانسانی جفت‌جو اعم از حیوان، دیو، غول و جن مدنظر است. همچنین، مبنای طبقه‌بندی قصه‌ها در ۱۸ گروه، تشابه قصه‌ها از نظر شخصیت و سیر روایی قصه‌هاست. بر این اساس، هر گروه، روایت‌های متفاوت از یک قصه و به عبارتی قصه‌های مشابه را نشان می‌دهد.

۳. ساختار قصه‌های حیوان‌داماد

در این بخش، ضمن تبیین خلاصه‌ای از قصه‌ها، ساختار آن‌ها در جدول‌ها نشان داده می‌شود.

۱-۳. گروه ۱

در این گروه، دختر برای گرفتن آتش به خانه همسایه یا دیوی می‌رود. دیو یا حیوان از اثر ردی که دختر به جا می‌گذارد، او را تعقیب می‌کند. درنهایت، دختر پشت در بسته پناه می‌گیرد. حیوان‌داماد از او می‌خواهد انگشتش را از در بیرون بیاورد تا در دستش انگشت کند و با این ترفند انگشت دختر را می‌مکد. در سه روایت این گروه از قصه‌ها، حیوان‌داماد به دست برادران یا پسران قهرمان کشته می‌شود.

جدول ۱: ساختار گروه ۱

Table 1: Structure of Group 1

نام قصه / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان‌داماد	وضعیت پیوند باحیوان‌داماد	وضعیت پایانی
آسک / (درویشیان و خندان‌مهابادی ، ۱۳۸۷: ۷۸-۷۷ / ۱)	گرفتن آتش / خواست حیوان‌داماد	بله / خیر	خرس	بیهوشی دختر - کشتن خرس - تبدیل برادرها به خرس	بازگشت به خانه
قیزلرخان / (همان: ۱۰ / ۴۹۱-۴۹۵)	گرفتن آتش / خواست حیوان‌داماد	بله / خیر	دیوسفید	بیهوشی دختر - رها کردن دختر در بیابان	زندگی بدون حیوان‌داماد - ازدواج (با باغبان)
گوره‌هویل / (همان، ۱۳۸۹: ۵۷۵-۱۲ / ۵۸۰)	گرفتن آتش / خواست حیوان‌داماد	بله / خیر	دیو	بیهوشی زن - کشتن دیو	زندگی بدون حیوان‌داماد

۲-۳. گروه ۲

در طرح کلی شش روایت از این گروه، بازرگانی قصد سفر دارد. هر کدام از دخترانش از او سوغاتی می‌خواهند. بازرگان خواسته‌های دخترها را تهیه می‌کند به‌جز خواسته دختر کوچکش که از او زیورآلاتی مرواریدنشان می‌خواهد. بازرگان آه می‌کشد. موجودی (آه، آخیش، داد، و مار) خواسته او را در ازای اجازه ازدواج با دختر برآورده می‌کند. دختر پس از ازدواج با جوانی زیبارو روبه‌رو می‌شود. در اثر اشتباه دختر، او مدتی از جوان دور می‌ماند و درنهایت با نجات جان جوان، زندگی سعادت‌مندی را با هم می‌گذرانند. در شش روایت دیگر این قصه، حیوان با برآوردن خواست مرد، یکی یکی دختران او را می‌خورد و تنها دختر کوچک موفق می‌شود، دل حیوان‌داماد را به‌دست آورد، او را بفریبد و فرار کند.

جدول ۲: ساختار گروه ۲

Table 2: Structure of Group 2

نام قصه/ منبع	وضعیت آغازین	رضایت	نوع	وضعیت پیوند	وضعیت پایانی
آه دختر کوچک بازرگان / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۷: ۱/ ۱۴۳- (۱۴۵)	مردی با شش / شیوه ازدواج	خیر / بله	جن	مرگ جوان - جست‌وجوی دارو	زندگی با حیوان‌داماد
آه / (همان: ۱۳۹ / ۱- (۱۴۲)	مردی با سه / شیوه ازدواج	بله / بله	جن	مرگ جوان - جست‌وجوی دارو	زندگی با حیوان‌داماد

بازگشت به خانه با ثروت	فرار دختر	دیو	خیبر / خیر	مردی با هفت دختر - خواست نامتعارف دختر - خوشه مروارید/ خواست حیوان داماد	گیس طلا / (همان: ۱۲/ ۶۲۱-۶۲۵)
بازگشت به خانه با ثروت	کشتن دخترها - کشتن دیو به دست دختر سوم	دیو	خیبر / خیر	پیرمردی با سه دختر - خواست نامتعارف دختر خوشه اشرفی/ خواست اجباری حیوان داماد	خوشه اشرفی / (همان: ۱۳۸۹/ ۴/۴۱۷-۴۲۰)
بازگشت به خانه با ثروت	کشتن دخترها - کشتن دیو	دیو	خیبر / خیر	پیرمردی با سه دختر - خواست نامتعارف دختر مروارید/ خواست اجباری حیوان داماد	خواهر سوم/ (همان: ۴/۳۹۷- ۳۹۸)
ازدواج با شاهزاده	کشتن دخترها - کشتن دیو	دیو	خیبر / بله	پیرمردی با سه دختر - خواست نامتعارف دختر/ خواست حیوان داماد	جیران / (همان: ۱۳۸۷: ۳/ ۳۰۱-۳۱۰)
ازدواج با شاهزاده - کشتن دیو	کشتن دخترها - فرار دختر	دیو	خیبر / خیر	پیرمردی با سه دختر - خواست نامتعارف دختر - گردن بند/ گردن بند	نه کلید / (همان: ۱۳۸۳/ ۱۵/۴۶۱-۴۶۶)

				خواست اجباری حیوان‌داماد	
زندگی با حیوان‌داماد	ازدواج	جن - جوان زیبا	بله / بله	تاجری با سه دختر - خواست نامتعارف دختر تسبیح مروارید خواست / خواست اجباری حیوان‌داماد	زندگی دختری که از پدرش تسبیح مروارید خواست / (همان، ۱۳۸۴: ۱۶/ ۴۱۳-۴۱۵)
زندگی با حیوان‌داماد	مرگ جوان - جست‌وجوی دارو	مار - تبدیل به جوان زیبا	خیر / خیر	مردی با سه دختر - خواست نامتعارف دختر - گل مرجان - خواست اجباری حیوان‌داماد	گل مرجان / (همان، ۱۳۸۹: ۴۲۷/۱۲-۴۳۳)
زندگی با حیوان‌داماد	مرگ جوان - جست‌وجوی دارو	پری - جوان زیبا	بله / خیر	مردی با یک دختر - خواست نامتعارف دختر پیراهن مرواریدنشان/ خواست اجباری حیوان‌داماد	دختر بازرگان و پسر شاه پریان / (همان، ۱۳۸۲: ۵/ ۱۱۵-۱۲۰)
زندگی با حیوان‌داماد	فاش کردن راز جوان - فراق	جن - جوان زیبا	بله / بله	مردی و سه دختر - خواست نامتعارف دختر مرواری‌دوخشه خواست / حیوان‌داماد	خفته‌خمار و مهری نگار / (همان، ۱۳۷۹: ۴ / ۳۵۱- ۳۵۳)

۳-۳. گروه ۳

این گروه از قصه‌ها به قصه‌های سبزه‌قبا معروف است. ۲۱ قصه، این روایت را با اختلافاتی در شروع و برخی جزئیات نقل می‌کنند. در روایت‌های اصلی این قصه، زنی نازا به درختی نذر می‌کند که اگر صاحب فرزند شود، دخترش را به عقد درخت درآورد. در برخی روایت‌ها ماری خواهان دختر می‌شود. در «متیل سرخر»، جوانی در جلد الاغ متولد می‌شود. در روایت «سبزعلی سبزه‌قبا»، پادشاهی سه دختر دارد که از موعد ازدواجشان گذشته است، قرار بر این می‌شود که دخترها برای انتخاب همسر سه باز را پرواز دهند. در این میان، باز دختر سوم بر سر اسبی در اصطبل می‌نشیند. ناچار دختر را در اصطبل می‌اندازند. دختر متوجه می‌شود، داماد، پسر شاه پریان است که به شکل اسبی درآمده است. در روایات گوناگون این قصه دختر یا فردی از افراد خانواده‌اش از روی سهو یا عمد پوست حیوان داماد را می‌سوزانند. از این پس، دختر باید هفت کفش آهنی و هفت لباس آهنی پاره کند تا به همسرش برسد. سیر حوادث در این قصه‌ها مشابه است و در نهایت جوان به نزد همسرش برمی‌گردد و فارغ از پیوند با دیوان، اجنه و طلسم با او زندگی می‌کند.

جدول ۳: ساختار گروه ۳

Table 3: Structure of Group 3

نام قصه/منبع	وضعیت آغازین /شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی
کنار سبز / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۹: ۱۱ / ۵۹۹-۶۰۷)	زن نازا - نذر به درخت/ خواست حیوان داماد در ازای تولد دختر	بله / بله	دیو	فاش کردن راز شوهر - فراق	زندگی با حیوان داماد
بی‌بی‌نگار و می‌سس قبار / (همان، ۱۳۸۷:	زن نازا - نذر به درخت/ خواست	بله / بله	درخت - مرد	آتش زدن پوستین - فراق	تبدیل جوان به انسان -

زندگی با حیوان‌داماد				حیوان‌داماد در ازای تولد دختر	۱/ ۴۶۳-۴۶۷
زندگی با حیوان‌داماد	دوری از خانواده	مرد - درخت	بله / بله	زن نازا - نذر به درخت / خواست حیوان‌داماد در ازای تولد دختر	دختر اولی به تو می‌گم / (همان، ۱۳۸۲: ۵/ ۱۱۱-۱۱۳)
زندگی با حیوان‌داماد	فاش کردن راز شوهر - فراق	مرد - درخت	بله / خیر	زن نازا - نذر به درخت / خواست حیوان‌داماد در ازای تولد دختر	سبز قبا
زندگی با حیوان‌داماد	تبدیل مار به جوان زیبا سوزاندن جلد مار - فراق - جست‌وجو	مار (طلسم‌شده)	بله / خیر	پیرمردی و سه دختر / خواست اجباری حیوان‌داماد	مهرین‌نگار و سلطان‌مار / (همان، ۱۳۸۲: ۱۴/ ۵۳۹-۵۴۷)
زندگی با حیوان‌داماد	سوزاندن جلد مار - فراق - جست‌وجو	مار	بله / خیر	تولد ماری از همسر شاه / خواست اجباری حیوان‌داماد	میزمست خمار / (همان: ۱۴/ ۶۵۳-۵۶۸)
زندگی با حیوان‌داماد	تبدیل مار به جوان زیبا - فراق - جست‌وجو	مار (طلسم‌شده)	بله / خیر	پیرمردی و هفت دختر / خواست اجباری حیوان‌داماد	شفی گلی زرد / (همان، ۱۳۸۶: ۱۹/ ۲۱۳-۲۲۰)
زندگی با حیوان‌داماد	تبدیل مار به جوان زیبا - سوزاندن پوست مار - فراق جست	مار (طلسم‌شده)	بله / بله از ترس	خانواده فقیری با هفت دختر / خواست اجباری حیوان‌داماد	ملک جمشید ۳ / (همان، ۱۳۸۲: ۱۴/ ۲۱۵-۲۲۰)

تبدیل جوان به انسان - زندگی با حیوان داماد	بازکردن قفل - گردن شوهر - فراق - جست - وجو	شاه پریان	بله / خیر	پادشاهی بی اولاد - تولد دختر با سیب درویش / خواست حیوان داماد در ازای تولد دختر	بلال آقا / (همان، ۱۳۸۷: ۱ / ۳۸۵-۳۸۷)
زندگی با حیوان داماد	تبدیل به جوان زیبا سوزاندن پوست مار - فراق - جست - وجو	مار	بله / بله	تولد پسر شاه به شکل مار سیاه - تولد دختر وزیر / خواست اجباری حیوان داماد	میرزامست خمار و بی بی مهرنگار / (همان، ۱۳۸۲: ۱۴ / ۶۲۷-۶۳۵)
زندگی با حیوان داماد	سوزاندن پوست مار - فراق - جستجو	مار	بله / بله	ماری پسر خوانده پیرمرد و پیرزنی	سبزیبا و شکرهوا / (همان، ۱۳۸۵: ۷ / ۴۹-۵۰)
زندگی با حیوان داماد	فاش کردن راز - فراق - جست و وجو	مرد - درخت	بله / بله	زن نازا و نذر درخت / خواست حیوان داماد در ازای تولد دختر	متیل سوزالوها بی در قبا / (همان، ۱۳۸۲: ۱۳ / ۲۶۷-۲۷۰)
زندگی با حیوان داماد	سوزاندن پوست اژدها - فراق - جست - وجو	اژدها	بله / بله	قهرمان قصه (دختر) زن اژدهاست	قوطی بز و برقص / (همان، ۱۳۸۷: ۱۰ / ۴۷۱-۴۷۷)
زندگی با حیوان داماد	تبدیل به جوان زیبا - سوزاندن	مار	خیر / بله	شرط شاه برای خواستگار - ازناچاری	شاه خسته خمار / (همان،

	پوست مار- فراق -جست- وجو			برآوردن شرط شاه توسط حیوان داماد	۱۳۸۵: ۸/ ۷۷-۸۰
زندگی با حیوان داماد	تبدیل به جوان زیبا- سوزاندن پوست، فراق- جست و جو	اسب	بله / خیر	شاهی و سه دختر/ پراندن باز برای انتخاب شوهر - نشستن باز بر سر حیوان داماد	سبزعلی و سبز قبا / (همان: ۷/ ۳۱-۴۱)
زندگی با حیوان داماد	فاش کردن راز- فراق- جست و جو	درخت- مرد	بله / بله	زن نازا -نذر درخت/ خواست حیوان داماد در ازای تولد دختر	ملک محمد ۴ / (همان، ۱۳۸۲: ۱۴/ ۳۴۷-۳۴۹)
زندگی با حیوان داماد	تبدیل به جوانی زیبا-سوزاندن پوست مار- فراق -جست- وجو	مار	بله / خیر	شاهی و سه دختر- پرتاب سیب برای انتخاب شوهر- خوردن سیب به سر حیوان داماد	هفت جفت کفش آهنی هفت عصای آهنی / (همان، ۱۳۸۳: ۱۶/ ۱۵۳-۱۶۱)
زندگی با حیوان داماد	تبدیل به جوان زیبا- سوزاندن جلد الاغ-فراق جست و جو	الاغ	بله / بله	زن نازا- تولد پسری در شکل الاغ - انجام شرط توسط حیوان داماد	متیل سرخر / (همان، ۱۳۸۲: ۱۳ / ۲۶۱- ۲۶۵)

۴-۳. گروه ۴

در این گروه از قصه‌ها، حیوان داماد عاشق دختر می‌شود. او دختر را می‌رباید، اما مردم دختر را نجات می‌دهند. در قصه «مینا و پلنگ»، پلنگی از فرط عشق به زن، از دور او را

تماشا می‌کند. در نهایت، در این قصه‌ها، حیوان با همان شکل حیوانی عاشق و شیدای زن موردعلاقه‌اش می‌ماند و دوری هم نمی‌تواند او را از عشق منصرف کند.

جدول ۴: ساختار گروه ۴

Table 4: Structure of Group 4

نام قصه / منبع	وضعیت آغازین	رضایت	نوع	وضعیت پیوند	وضعیت پایانی
دوتا افسانه / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۲: ۵/۵-۶۳۷-۶۳۹)	عروسی قشنگ است/ ربودن	خیر/ خیر	پلنگ	تولد فرزند- نجات زن	مردن پلنگ از فرط عشق
خرس و شهر بانو / (همان، ۱۳۸۴: ۱۸/۳۶۵-۳۶۶)	شهربانو خوش صداست/ ربودن	خیر/ خیر	خرس	نجات زن	بی‌تابی خرس از فرط عشق
مینا و پلنگ / (همان، ۱۳۷۹: ۴/۶۸۵-۶۸۳)	مینا خوش صداست/ تماشای زن از دور	خیر/ خیر	پلنگ	-	عشق تا آخر عمر زن

۵-۳. گروه ۵

در سه قصه «درویش و ازدهای هفت‌سر»، «چشم انسان» و «سوغاتی از بهشت»، حیوان داماد یک فرشته است. در قصه «درویش و ازدهای هفت‌سر»، درویشی در میان مردم در میدان شهری نشسته است که ازدهایی هفت‌سر از راه می‌رسد. درویش از مردم می‌پرسد که چه کسی حاضر است دخترش را به ازدها بدهد. پیرمرد فقیری موافقت می‌کند. در قصه سوغاتی از بهشت، شیری از پیامبر درخواست می‌کند یکی از دختران امتش را به او بدهد. پیرمردی حاضر می‌شود به درخواست شیر و پیامبر جواب مثبت دهد. در قصه «چشم انسان» همین مضمون تکرار می‌شود. خدا می‌خواهد ایمان مردی را امتحان کند. دیوی راه مسجد را بر او می‌بندد به شرط آنکه یکی از دخترانش را به او بدهد. در هر سه قصه، بعد از مدتی پدر جوای حال دخترش می‌شود و با راهنمایی

قصه‌های حیوان‌داماد در فرهنگ افسانه‌های مردم ایران ..... سکنه مرادی و همکار

پیامبر یا درویش متوجه می‌شود که دخترش در قصری مثل بهشت با جوانی زیبا زندگی می‌کند.

جدول ۵: ساختار گروه ۵

Table 5: Structure of Group 5

نام قصه / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان‌داماد	وضعیت پیوند با حیوان‌داماد	وضعیت پایانی
سوغاتی از بهشت (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۶: ۱۹ / ۵۱-۵۵)	پیغمبر در حال وعظ = آمدن شیر / خواست حیوان‌داماد	بله / بله	شیر	تبدیل شیر به فرشته	زندگی با حیوان‌داماد
چشم انسان / (همان، ۱۳۸۴: ۱۸ / ۲۱۱-۲۱۴)	مردی در حال رفتن به مسجد / خواست حیوان‌داماد	بله / بله	دیو	تبدیل دیو به فرشته	زندگی با حیوان‌داماد
درویش و اژدهای هفت-سر / (همان، ۱۳۸۲: ۵ / ۴۹۹-۵۰۱)	درویشی در میان مردم - آمدن اژدها / خواست حیوان‌داماد	بله / بله	اژدها	تبدیل اژدها به فرشته	زندگی با حیوان‌داماد

۳-۶. گروه ۶

قصه «نمکی» روایت‌های متعدد دارد. در کامل‌ترین صورت آن مراحل زیر به چشم می‌خورد. قهرمان قصه که یک دختر است یکی از درهای خانه را باز می‌گذارد. دیوی وارد خانه می‌شود و غذا، جای خواب و بغل خواب می‌خواهد. دیو، دختر را می‌دزدد. در بین راه دختر سعی می‌کند فرار کند. دیو دختر را به خانه می‌برد. دختر در زمان خواب دیو، شیشه عمر او را پیدا می‌کند و می‌شکند. پس از آن، او یا به خانه بازمی‌گردد و یا به قصر شاهی می‌رود و با شاهزاده ازدواج می‌کند.

جدول ۶: ساختار گروه ۶

Table 6: Structure of Group 6

قصه / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی
ملک خسرو / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۲: ۱۴ / ۲۹۵-۲۹۸)	پیرزنی و هفت دختر، نبستن در/ربودن دختر	خیر/ خیر	دیو	فرار دختر	بازگشت به خانه
شاه صنم / (همان، ۱۳۸۵: ۸ / ۹۳-۹۶)	پیرزنی و سه دختر، نبستن در/ربودن دختر	خیر/ خیر	دیو	کشته شدن دختران - فرار دختر سوم	ازدواج با شاهزاده
روایت غول / (همان، ۱۳۸۴: ۶ / ۱۴۷-۱۴۹)	پیرزنی با هفت دختر، نبستن در/خواست حیوان داماد	خیر/ خیر	دیو	مجازات غول	—
قلعه هفت در / (همان، ۱۳۸۷: ۱۰ / ۴۴۳-۴۴۶)	هفت خواهر - نبستن در/ربودن دختر	خیر/ خیر	دیو	بریدن سر دختر - نجات دختر	ازدواج با جوان
نمکی ۷ / (همان، ۱۳۸۳: ۱۵ / ۳۵۳-۳۵۹)	خواست نامتعارف دختر - نبستن در/خواست اجباری حیوان داماد	خیر/ خیر	دیو	فریب دیو - فرار دختر	ازدواج با شاهزاده
نمکی ۱ / (همان، ۱۵ / ۳۲۳-۳۳۳)	پیرزنی با هفت دختر - نبستن در/ربودن دختر	خیر/ خیر	غول	فرار - اسارت دوباره، کشتن دیو - فرار	ازدواج با شاهزاده
نمکی ۲ / (همان:)	پیرزنی و هفت دختر -	خیر/ خیر	دیو	فرار - کشتن دیو - فرار	ازدواج با شاهزاده

				ن بستن در/ ربودن دختر	۳۳۸-۳۳۵/۱۵
بازگشت به خانه	مجازات غول- نجات دختر	غول	خیر/ خیر	شش دختر - ن بستن در	نمکو / (همان: ۱۵) ۳۲۱-۳۱۹
بازگشت به خانه	فرار دختر در میانه راه	دیو	خیر/ خیر	مردی و هفت دختر - ن بستن در/ ربودن دختر	صنم / (همان: ۱۳۸۷) ۵۴-۵۳/۹
بازگشت به خانه با ثروت	اسارت دو دختر - فرار دختر سوم	دیو سفید	خیر/ خیر	پیرزنی و سه دختر - ن بستن در/ ربودن دختر	ملی / (همان) ۱۳۸۲: ۱۴ ۴۳۳-۴۲۹
بازگشت به خانه	فرار	دیو	خیر/ خیر	پیرزنی و یک دختر - ن بستن در/ ربودن دختر	نمکی ۳ / (همان) ۱۳۸۷: ۳۴۱-۳۳۹/۱
زندگی بدون حیوان‌داماد	کشتن خرس	خرس	-	پیرزنی و یک دختر - ن بستن در/ ربودن دختر	نمکی ۵ / (همان) ۱۳۸۳: ۱۵ ۳۴۹-۳۴۷
زندگی با حیوان‌داماد	تولد فرزند	غول بیابانی	بله/ خیر	پیرزنی و هفت دختر/ خواست حیوان داماد	نمکی ۶ / (همان) ۱۵ ۳۵۲-۳۵۱
ازدواج با شاهزاده	فرار	دیو مطالعات	بله/ خیر	پیرزنی و یک دختر/ ربودن دختر	نمکی جلد نمدی / (همان) ۳۷۴-۳۶۷/۱۵

۷-۳. گروه ۷

گروه ۷، قصه دختر و پسری را روایت می‌کند که به دلایلی در غاری زندگی می‌کنند. دیو یا خرسی با دختر رابطه برقرار می‌کند. دختر و معشوقش قصد کشتن پسر را دارند که فرزندشان نقشه آن‌ها را برملا می‌کند. پسر نجات می‌یابد و دختر و دیو را می‌کشد.

در قصه‌های «آلتین توپ»، «افسانه»، «خسرو دیوزاد»، «حکایت ازبین بردن نسل دختر»، «چشمه جادو»، «شاهزاده ابراهیم و دیو»، پسر و دختر جوان با هم خواهر و برادر هستند، اما در قصه «تبل و گبوری»، پسری با مادرش در غار زندگی می‌کند. در قصه «به دنبال نخود سیاه»، ساکنان غار، دو عموزاده هستند که عاشق همدیگرند.

جدول ۷: ساختار گروه ۷

Table 7: Structure of Group 7

وضعیت / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی
گبوری / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۹: ۲۹ / ۱۲ - ۳۸)	زندگی مادر و پسر در غار - درمان دیو به دست دختر / خواست حیوان داماد	بله / خیر	دیو	تولد یک پسر - قصد کشتن پسر اول	کشته شدن زن و حیوان داماد
تبل / (همان، ۱۳۸۷: ۱۳۳ / ۳ - ۱۳۹)	زندگی مادر و پسر در غار - درمان دیو به دست دختر / خواست حیوان داماد	بله / خیر	دیو	تولد یک پسر - قصد کشتن پسر اول	کشته شدن زن و حیوان داماد
شاهزاده ابراهیم و دیو (همان، ۱۳۸۵: ۸ / ۱۲۹ - ۱۳۵)	دخترکشی، فرار خواهر و برادر - درمان دیو به دست دختر / خواست حیوان داماد	بله / خیر	دیو	تولد یک پسر - قصد کشتن برادر	کمک خواهرزاده به دایی - کشتن زن و حیوان داماد
چشمه جادو / (همان، ۱۳۸۴: ۱۸)	رفتن به شکار خواهر و برادر / خواست	بله / خیر	دیو	تولد یک پسر - قصد کشتن برادر	کمک خواهرزاده به دایی -

کشتن زن و حیوان‌داماد				حیوان‌داماد	۲۱۵-۲۲۲)
کمک خواهرزاده - کشتن زن و حیوان‌داماد	تولد یک پسر - قصد کشتن برادر	دیو	بله / خیر	دخترکشی - فرار خواهر و برادر / خواست حیوان‌داماد	حکایت ازبین بردن نسل دختر / (همان، ۱۳۷۹: ۱۵۹/۴-۱۶۲)
کمک خواهرزاده - کشتن زن و حیوان‌داماد	تولد یک پسر - قصد کشتن برادر	دیو	بله / خیر	دخترکشی - فرار خواهر و برادر / خواست حیوان‌داماد	خسرو دیوزاد / (همان: ۳۳۳/۴-۳۳۸)
کمک خواهرزاده - کشتن زن و حیوان‌داماد	تولد یک پسر - قصد کشتن برادر	دیو	بله / خیر	زندگی خواهر و برادری با هم / خواست حیوان‌داماد	آلتین توپ / (همان، ۱۳۸۷: ۱)
کمک خواهرزاده - کشتن زن و حیوان‌داماد	تولد یک پسر - قصد کشتن برادر	خرس	بله / خیر	زندگی خواهر و برادری با هم / خواست حیوان‌داماد	افسانه / (همان: ۲۲۵/۱-۲۲۷)
کشته شدن زن و حیوان‌داماد زیر آوار زلزله	قصد کشتن جوان	دیو	بله / خیر	زندگی دخترعمو و پسرعمویی با هم / خواست حیوان‌داماد	به دنبال نخود سیاه / (همان، ۱۳۸۴: ۱۷/ ۶۲۳-۶۲۶)

۸-۳. گروه ۸

در سه قصه از این گروه، پدری وصیت می‌کند که سه دخترش را بلافاصله بعد از مرگش شوهر دهند. در قصه «اسب سه‌پا»، پادشاهی سه پسر و سه دختر دارد که هیچ یک به خانه بخت نرفته‌اند. در قصه «زنگ عدالت و مار»، ماری زنگ عدالت سلطانی را تکان می‌دهد و یکی از دختران پیرمردی را خواستگاری می‌کند. در تمامی قصه‌های این گروه، پس از اولین ازدواج، دو خواستگار دیگر نیز پا به میدان می‌گذارند و تقاضای ازدواج با دو دختر دیگر را دارند. در هر قصه، سه حیوان داماد وجود دارد که به‌عنوان یاریگران برادر کوچک دختر نقش ایفا می‌کنند. در قصه «هور از دبه هور به دبه»، آغاز قصه، ازدواج سه دیو با سه دختر یک پیرمرد را روایت می‌کند. در میانه این قصه، دیوها ابزاری جادویی برای گذران امور به پیرمرد می‌دهند و قصه به شکلی متفاوت از دیگر قصه‌ها ادامه می‌یابد.

جدول ۸: ساختار گروه ۸

Table 8: Structure of Group 8

وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی	قصه / منبع
خواستگاری دختر پیرمرد	بله / بله	مار	تبدیل مار به جوان زیبا -	زندگی با حیوان داماد	زنگ عدالت و مار / (درویشیان و خندان، مهابادی، ۱۳۸۴: ۶ / ۴۵۷-۴۶۰)
خواستگاری دختر پیرمرد	بله / بله	گرگ	کمک به برادر دختر	زندگی با حیوان داماد	
خواستگاری دختر پیرمرد	بله / بله	کلاغ		زندگی با حیوان داماد	
خواستگاری دختر شاه	بله / بله	کبوتر	تبدیل به جوان زیبا - کمک	زندگی با حیوان داماد	اسب سه پا / (همان: ۱۷ / ۲۲۷-۲۳۱)
خواستگاری دختر شاه	بله / بله	شتر	به برادر دختر	زندگی با حیوان داماد	
خواستگاری از دختر شاه	بله / بله	اژدها		زندگی با حیوان داماد	

زندگی با حیوان‌داماد	تبدیل به جوانان زیبا -	کلاغ	بله / بله	وصیت پدر برای شوهر دادن	اسب شش پا و مرد جادو / (همان: ۱۷ / ۱۹۷-۲۰۲)
زندگی با حیوان‌داماد	کمک به برادر دختر	گرگ	بله / بله	دختران بر سر قبر پدر	
زندگی با حیوان‌داماد		اژدها	بله / بله		
زندگی با حیوان‌داماد	کمک به برادر دختر	گرگ	بله / بله	وصیت پدر برای شوهر دادن	یوسف شاه پریان و ملک احمد / (همان، ۱۳۸۳: ۱۶ / ۴۲۵-۴۳۶)
زندگی با حیوان‌داماد		قوش	بله / بله	دختران به هر کس	
زندگی با حیوان‌داماد		شیر	بله / بله		
زندگی با حیوان‌داماد	تبدیل دیو به درویش - کمک به برادر دختر	دیو	بله / بله	پادشاه بی اولاد و تولد دختر و پسر با کمک درویش/خواست حیوان‌داماد در ازای تولد دختر	ملک محمد تجار / (همان، ۱۳۸۲: ۱۴ / ۳۷۶-۳۹)
زندگی با حیوان‌داماد	کمک به پیرمرد	دیو	بله / بله از ترس	پیرمردی و سه دختر/خواست حیوان‌داماد	هور از دبه / هور به دبه / (همان، ۱۳۸۳: ۲۸۱/۱۶ - ۲۸۳)

۹-۳. گروه ۹

در قصه‌های این گروه، دیوی ابتدا یکی از دختران پیرمرد فقیری را که سه و هفت دختر دارد خواستگاری می‌کند. بعد یکی یکی دختران او را به بهانه‌ای به خانه خود می‌کشاند و سر به نیست می‌کند، به جز دختر آخری که به سبب زیبایی دختر، به او دل می‌بازد، اما دختر با زیرکی فرار می‌کند. در روایت «میرنسا»، دختر با برداشتن ثروت دیو

به نزد پدرش برمی‌گردد، اما در قصه «هفت خواهر و یک خواهر»، دختر با شاهزاده‌ای ازدواج می‌کند و شاهزاده دیو را می‌کشد.

جدول ۹: ساختار گروه ۹

Table 9: Structure of Group 9

وضعیت پایانی	وضعیت پیوند با حيوان داماد	نوع حيوان داماد	رضایت دختر/خانواده	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	قصه / منبع
بازگشت به خانه	کشتن خرس	خرس	خیر / خیر	خارکنی با دو دختر - طرد دختر / خواست حيوان داماد	خارکنی که دو تا دخترشو از خانه بیرون کرد/ (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۷۹: ۴/ ۲۱۵-۲۱۷)
بازگشت به خانه	نجات دختر - کشتن خرس	خرس	خیر / خیر	دختری با پدر و مادرش / ربودن دختر	دخترک چوپان/ (همان، ۱۳۸۲: ۳۴۱/۵-۳۴۲)
بازگشت به خانه	کشته شدن دختران - فرار دختر سوم	دیو	خیر / خیر	پیرمردی با سه دختر / خواست اجباری حيوان داماد	میر نسا / (همان: ۶۴۷/۱۴- ۶۵۲)
ازدواج با شاهزاده	کشته شدن دختران - فرار دختر هشتم	دیو	خیر / خیر	مردی با هفت دختر / خواست اجباری حيوان داماد	هفت خواهر و یک خواهر / (همان، ۱۳۸۳: ۱۷۷/۱۶-۱۷۹)
بازگشت به خانه با ثروت	کشته شدن دختران - کشتن دیو توسط دختر سوم	دیوی در جلد مار	خیر / خیر	مردی با سه دختر / خواست اجباری حيوان داماد	مار و پیرمرد فقیر / (همان، ۱۳۸۲: ۱۳/ ۶۹-۷۲)

۳-۱۰. گروه ۱۰

در این گروه از قصه‌ها، دیو یا خرسی دختری را می‌دزدد، دختر ناچار با دیو یا خرس زندگی می‌کند و صاحب پسر یا پسرانی می‌شود. روزی قهرمان زن قصه، به همراهی پسر زورمندش از پناهگاه دیو فرار می‌کند و به نزد خانواده‌اش برمی‌گردد. در سه روایت از این قصه، پادشاه به‌عنوان پدر حاضر نمی‌شود دختر را بپذیرد و او را از خود می‌راند. در قصه‌های «خرس مل‌ملی و دخترک چوپان»، دختر گردن‌بندش را به گردن بزی می‌اندازد. پدر با این نشانی او را پیدا می‌کند و خرس را می‌کشد. در قصه «خارکنی که دو تا دختراشو بیرون کرد»، دو دختر سرگردان سر از لانه خرسی درمی‌آورند، خرس را می‌کشند و با تصاحب ثروت خرس با پدرشان زندگی می‌کنند. در قصه «رستم پهلوان»، مادر رستم با دیوی ازدواج می‌کند، اما وقتی دیو رستم را زخمی می‌کند، زن با کمک پسرش دیو را می‌کشند و به نزد پدر رستم برمی‌گردند.

جدول ۱۰: ساختار گروه ۱۰

Table 10: Structure of Group 10

قصه / منبع	وضعیت آغازین	رضایت	نوع	وضعیت پیوند	وضعیت پایانی
خرس مل‌ملی / (درویشیان و خندان	گردش هفت دختر / ربودن دختر	خیر / خیر	خرس	تولد دو فرزند - نجات دختر - کشتن خرس	بازگشت به خانه
	شیوه ازدواج	دختر / خانواده	حیوان‌داماد	با حیوان‌داماد	پایانی

					مهابادی، ۱۳۷۹: ۴/ (۲۸۷-۲۹۱)
بازگشت به خانۀ - طرد دختر	تولد دو فرزند - فرار با کمک پسر	دیو	خیبر / خیر	گردش دختران / ربودن دختر	یک وجب قد و چل گز ریش / (همان: ۴/ ۶۱۵-۶۲۶)
بازگشت به خانۀ - طرد دختر	تولد فرزند - فرار با کمک پسر	شیر	خیبر / خیر	گردش دختران / ربودن دختر	شیرزاد ۳ / (همان، ۱۳۸۵: /۸ ۶۳۱-۶۳۶)
بازگشت به خانۀ - طرد دختر	تولد فرزند - فرار	دیو	خیبر / خیر	گردش دختران / ربودن دختر	گندل آقا و ده گزیبالا... / (همان، ۱۳۸۹: -۵۵۷ / ۱۲ ۵۶۲)
بازگشت به خانۀ	کشتن دیو با کمک پسر	دیو	بله / خیر	رها کردن زن و پسرش در کوه / خواست حیوان داماد	قصه رستم پهلوان / (همان، ۱۳۸۷: /۱۰ ۳۰۳-۳۱۰)

۱۱-۳. گروه ۱۱

در قصه «آدمی گرگ صورت»، جوانی روزها به شکل گرگ درمی آید. شبی او دختر زیبایی فقیری را در خواب می بیند. جوان ندیده دلباخته می شود، خانه دختر را پیدا می کند و با تهدید پدر و مادرش، دختر را با خود می برد، اما نشانی خانه خود را به آن ها می دهد. بعد از مدتی پدر و مادر به سراغ دخترشان می روند و او را غرق در ناز و نعمت می بینند. در قصه «گرگ و سفره» با همین مضمون، مردی با دختر زیبایی در

قصه‌های حیوان داماد در فرهنگ افسانه‌های مردم ایران _____ سکنه مرادی و همکار

صحرا گردش می‌کند که گرگی، دختر را می‌رباید. او روز بعد به طرف صحرا و پناهگاه گرگ می‌رود و دخترش را خوشحال و خندان، در کنار جوانی زیبا می‌بیند.

جدول ۱۱: ساختار گروه ۱۱

Table 11: Structure of Group 11

وضعیت پایانی	وضعیت پیوند با حیوان داماد	نوع حیوان داماد	رضایت دختر/خانواده	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	قصه / منبع
زندگی با حیوان داماد	تبدیل گرگ به جوان زیبا	گرگ	خیر/خبر	مردی و دخترش/ربودن دختر	گرگ و سفره / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۹: ۱۲ / ۱۹۳-۱۹۶)
زندگی با حیوان داماد	-	گرگ	خیر/خبر	آمدن دختر به خواب جوان گرگ صورت/ربودن دختر	آدمی گرگ صورت / (همان، ۱۳۸۷: ۱ / ۶۵-۶۶)

۱۲-۳. گروه ۱۲

در دو قصه «انار خاتون و خانم ناری»، زنی عاشق دیوی است. زن، دختری به نام انارخاتون یا خانم ناری دارد. دیو، دختر را می‌بیند و زیبایی او را به رخ مادر می‌کشد. زن از فرط حسادت و علاقه به دیو تلاش می‌کند دختر خود را بکشد، اما موفق نمی‌شود و دختر با شاهزاده‌ای ازدواج می‌کند.

جدول ۱۲: ساختار گروه ۱۲

Table 12: Structure of Group 12

وضعیت پایانی	وضعیت پیوند با حیوان داماد	نوع حیوان داماد	رضایت دختر/خانواده	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	قصه / منبع
ازدواج با شاهزاده	-	دیو	خیر/خبر	ستایش زیبایی دختر از طرف	خانم ناری / (درویشیان و

				ناپدری / ---	مهابادی، ۱۳۷۹: ۴ / ۲۶۱-۲۶۳
ازدواج با پادشاه	-	دیو	خیر / خیر	ستایش زیبایی دختر از طرف عاشق مادر/---	انارخاتون / (همان، ۱۳۸۷): ۱ / ۲۵۷-۲۵۹

۱۲-۳. گروه ۱۳

در این گروه تک‌قصه‌ای، جوانی به نام جمیل با دخترعمویش جمیله نامزد است که غولی جمیله را می‌دزدد. جمیله از طریق مردی خبر زنده‌بودنش را به جمیل می‌دهد. جمیل به جست‌وجوی جمیله می‌رود و او را پیدا می‌کند. آن‌ها با کمک یکدیگر از قلعه غول فرار می‌کنند. غول جمیله را نفرین می‌کند. صورت جمیله به سبب این نفرین به شکل صورت الاغ درمی‌آید تا اینکه غول به خاطر عشق به جمیله، آینه و شانه‌ای برای او می‌فرستد. جمیله با نگاه کردن در آینه به شکل اولیه‌اش برمی‌گردد و با جمیل عروسی می‌کند.

جدول ۱۳: ساختار گروه ۱۳

Table 13: Structure of Group 13

وضعیت / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر / خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی
جمیل و جمیله / (درویشیان و مهابادی، ۱۳۸۷): ۳ / ۲۳۷-۲۴۶	جمیل و جمیله عاشق هم هستند / بودن دختر	خیر / خیر	غول	اسارت دختر - فرار	بازگشت به خانه - ازدواج (با جمیل)

۱۴-۳. گروه ۱۴

در قصه «ملکه دیوان»، پادشاهی دختری را از شهر می‌راند. دیوی دختر را می‌رباید و به قصرش می‌برد و با او ازدواج می‌کند. پس از مدتی همسر دیو پسری نیرومند به دنیا می‌آورد که با پادشاه می‌جنگد و او را شکست می‌دهد.

جدول ۱۴: ساختار گروه ۱۴

Table 14: Structure of Group 14

وضعیت پایانی	وضعیت پیوند با حیوان‌داماد	نوع حیوان‌داماد	رضایت دختر/خانواده	وضعیت آغازین/ شیوه ازدواج	قصه/ منبع
زندگی با حیوان‌داماد	تولد فرزند از دیو- جنگ با شاه	دیو	بله/ خیر	تبعید دختری به دست شاه/ ربودن دختر	ملکه دیوان/ (درویشیان و مهابادی، ۱۳۸۲: ۱۴/ ۴۱۷-۴۲۳)

۱۵-۳. گروه ۱۵

در قصه «اسب گل‌گز»، شاهی حشره‌ای جادویی را در خزانه حبس می‌کند. حشره به بزغاله‌ای تبدیل می‌شود. شاه دستور می‌دهد، پوست بزغاله کشته‌شده را از دیوار قصر بیاویزند و شرط می‌گذارد دخترش را به کسی می‌دهد که بگوید پوست متعلق به چیست. دیوی از رازونیز دختر شاه با خدا به حقیقت پی می‌برد و با دختر ازدواج می‌کند. شاهزاده خانم با چشم گریان در غار دیو اسیر است که صدای اسب سخنگوی هدیه پدرش را می‌شنود که او را صدا می‌زند. دختر بر اسب سخنگو سوار می‌شود و به نزد پسرعمویش فرار می‌کند. در پایان قصه، شاهزاده دیو را می‌کشد.

جدول ۱۵: ساختار گروه ۱۵

Table 15: Structure of Group 15

وضعیت پایانی	وضعیت پیوند با حیوان‌داماد	نوع حیوان‌داماد	رضایت دختر/خانواده	وضعیت آغازین/ شیوه ازدواج	قصه/ منبع
ازدواج با شاهزاده- کشتن حیوان‌داماد	فرار دختر	دیو	خیر/ بله	شرط شاه برای ازدواج دخترش/ بردن شرط توسط حیوان‌داماد	اسب گل‌گز/ (درویشیان و مهابادی، ۱۳۸۴: ۱۷/ ۲۱۷-۲۲۵)

۱۶-۳. گروه ۱۶

در قصه «پادشاه و آهوبره»، غولی در صحرا به مردی برخورد می‌کند و دخترش را از او طلب می‌کند. پیرمرد ماجرا را برای زنش تعریف می‌کند. دختر حرف‌های پدرش را می‌شنود و با برادرش فرار می‌کنند.

جدول ۱۶: ساختار گروه ۱۶

Table 16: Structure of Group 16

وضعیت / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر/خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی
قصه پادشاه و آهوبره (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۶: ۱۹ / ۳۷۳-۳۷۵)	پیرمردی و دو فرزند دختر و پسر/خواست حیوان داماد	خیر/بله	غول	فرار دختر	ازدواج با شاهزاده

۱۷-۳. گروه ۱۷

در این قصه، دوخواهر به کوه می‌روند. خواهر بزرگ‌تر تصمیم می‌گیرد خواهر کوچک‌تر را بکشد. موی او را به بوته‌ای می‌بندد و او را در صحرا رها می‌کند و می‌رود. دیوی به شرط اینکه دختر با او عروسی کند، او را باز می‌کند و با خود می‌برد. بعد از شش سال، برادر دختر به جست‌وجوی او می‌آید، بچه‌های دیو را می‌کشد و دختر را با خود به خانه برمی‌گرداند.

جدول ۱۷: ساختار گروه ۱۷

Table 17: Structure of Group 17

وضعیت / منبع	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	رضایت دختر / خانواده	نوع حیوان داماد	وضعیت پیوند با حیوان داماد	وضعیت پایانی
دوخواهر ۳ / (درویشیان و خندان مهابادی، ۱۳۸۶: ۱۹ / ۳۷۳-۳۷۵)	قصد خواهر برای کشتن خواهر کوچک‌تر	بله از سرناچاری / خیر	دیو	تولد فرزندان - فرار دختر با برادر	بازگشت به خانه

				تر / خواست حیوان‌داماد در ازای نجات جان دختر	۱۳۸۲: ۵/ ۵۴۹-۶۵۱)
--	--	--	--	---	----------------------

۱۸-۳. گروه ۱۸

در قصه «نیم‌تنک»، دیوی عاشق دختر شاه می‌شود. روزی تنوره‌کشان دختر شاه را برمی‌دارد و به غارش می‌برد. شاه یکی یکی پسرانش را برای آوردن دختر می‌فرستد تا در نهایت پسر سوم و ناقص‌الخلقه شاه دیو را شکست می‌دهد و دختر را برمی‌گرداند.

جدول ۱۸: ساختار گروه ۱۸

Table 18: Structure of Group 18

وضعیت پایانی	وضعیت پیوند با حیوان‌داماد	نوع حیوان‌داماد	رضایت دختر/خانواده	وضعیت آغازین / شیوه ازدواج	قصه / منبع
بازگشت به خانه	نجات دختر	دیو	خیر / خیر	شاه و فرزندانش / ربودن دختر	نیم تنک / (درویشیان و خندان مهابادی، :۱۳۸۳ ۵۰۳/۱۵-۵۰۶)

۴. تحلیل یافته‌ها

۴-۱. طبق یافته‌های پژوهش، در قصه‌های حیوان‌داماد ایرانی ۱۷ نوع موجود در هیئت داماد ظاهر می‌شوند. از موجودات مهیبی چون دیو، غول و جن تا حیواناتی چون مار، اژدها، گرگ، خرس، پلنگ، کلاغ، شیر و شتر که در قصه‌های مشترک از لحاظ مضمون، یک نقش را ایفا می‌کنند. در این میان دیو با ۴۲ مورد، بیشترین فراوانی را در میان گونه‌های مختلف دارد. دیو از واژگان کهن آریایی‌های هندواروپایی و به معنای خداست که در ایران، با گذشتن از صافی دین زردشتی معنایی منفی به خود گرفته است و به نیروهای اهریمنی گفته می‌شود (عفیفی، ۱۳۷۴: ۵۲۲؛ صفا، ۱۳۷۸: ۵۸۵). در

روایات ملی و حماسی، میان دیوان و آدمیان تفاوت زیادی وجود ندارد و هر دو به یک نسبت خواهان حکمرانی بر جهان‌اند. در شاهنامه تمدن و دانش دیوان از ایرانیان بیشتر است و ایرانیان کتابت را از آنان می‌آموزند (فردوسی، ۱۳۸۲: ۳۸/۱). از نظر محققان «دیوان در روایات ملی ایرانیان دسته‌ای از آدمیان بودند ... و قوم آریا هنگام مهاجرت و هجوم خود به ایران ناچار شدند با این بومیان دیویسنا و پوستین‌پوش و نیم‌وحشی که بهره محدودی از تمدن داشتند و در عین حال مردمی زورمند و تناور بودند به جنگی سخت مبادرت کنند» (صفا، ۱۳۷۸: ۵۸۳).

دیو گاهی با غول یکی شمرده می‌شود. «غول نوعی دیو زشت است که مردم را در صحراها هلاک کند و به هر شکل که بخواهد درآید و مردم را در بیابان به نام بخواند و از راه ببرد» (یاحقی، ۱۳۸۶: ۶۰۶). اما به گمان عوام غول موجودی خیالی است که نیمه بالای تن او به شکل انسان و نیمه پایین به شکل اسب یا بز تصور شده است (همان: ۶۰۶).

در میان گونه‌های حیوان‌داماد، جن و پری نیز همتای غول از موجودات ماورائی هستند که از نظر شکل ظاهری تفاوتی با انسان‌ها ندارند و خلاف دیو، جوان و زیبا هستند. آن‌ها در جایی دور از چشم آدمیان در باغی سرسبز زیر دریا یا در دشتی به سر می‌برند. در قصه‌ها، جن و پری در هیئت حیوانی خود بیشتر در شکل مار ظاهر می‌شوند. بر مبنای نمادگرایی جهان‌شمول، «همه ماران آفرینش از مار بزرگ گیهان، خدای اعظم ظلمات یا جهان تاریک زیرین که بر عالم و قوای طبیعت فرمان می‌راند، نشئت گرفته‌اند» (دوبوکور، ۱۹۸۵، ترجمه ستاری، ۱۳۷۳: ۴۹). مار که نمودی از رجولیت است (یاحقی، ۱۳۸۶: ۷۳۷) پس از گناه نخستین و اغوای آدم و حوا «محکوم به خزیدن است. مسئول اساسی هبوط از بهشت به زمین تلقی می‌شود و این تلقی شوم تقریباً جهان‌شمول است» (دوبوکور، ۱۹۸۵، ترجمه ستاری، ۱۳۷۳: ۶۲). بر پایه همین دشمنی در مواعظ سفر آفرینش آمده است: «میان تو و زن میان طایفه و تبار تو و طایفه و تبار وی دشمنی خواهیم افکند. زن سرت را خواهد شکست و تو پاشنه او را خواهی گزید» (همان: ۶۲-۶۳).

گرگ نیز از روزگار باستان، همواره جانوری خون‌ریز تلقی می‌شده است. در اساطیر ایرانی، گرگ موجود شروری است که اهریمن از طبیعت بد خود می‌آفریند و در طی هزاره اوشیدرماه از زمین رخت برمی‌بندند» (هینلز، ۱۹۸۵، ترجمه باجلان فرخی، ۱۳۸۳: ۲۰۲). غزالی نیز معتقد است که انسان‌های خشمگین در قیامت به صورت گرگی ظاهر می‌شوند (غزالی، ۲۵۳۶: ۱۸). در متون پهلوی نیز از افرادی با عنوان گرگ دوپا یاد می‌شود. طبق زنده‌بهن‌یسن، گرگ‌های دوپا زیان‌آورتر از گرگ‌های چهارپا هستند و سرانجام به دست بهرام ورجاوند نابود خواهند شد (راشد محصل، ۱۳۸۵: ۱۴، ۴۰)، ضمن آنکه گرگ توتم اقوام ترک و برخی همسایگان شمالی ایران نیز محسوب می‌شود (صادقی، ۱۳۹۵: ۱۷۵).

خرس نیز از حیواناتی است که کوه‌ها و جنگل‌های البرز و زاگرس مأمن امنی برای آن‌هاست. بندهش خرس را نتیجه پیوند جمگ خواهر جم با دیو می‌داند (دادگی، ۱۳۹۵: ۸۴). حضور این حیوان در قصه‌ها به‌عنوان حیوان‌داماد، بیش از آنکه به جایگاه اسطوره‌ای و باورها وابسته باشد، به مکان پرداخت این قصه‌ها ارتباط دارد. این قصه‌ها همگی ساخته مردمان مناطق شمالی و برخی مناطق زاگرس‌نشین است. در این مناطق، به‌دلیل وجود خرس، میزان حمله و آسیب جانی و مالی خرس به اهالی امری طبیعی محسوب می‌شود. از این رو، خرس می‌توانسته در نقش حیوان‌داماد، به دختران آنان دل ببازد و یا دختری از آنان بریاید.

درنهایت به‌نظر می‌رسد آفرینندگان این قصه‌ها، بر مبنای تصویری که از ناشناختگی هر کدام از این موجودات دارند، نفرت، بی‌زاری و وحشت از آنان را در توصیف حیوان‌داماد به کار می‌گیرند تا بنا بر دیدگاه خود از این امر، نیمه پنهان موجودی را ترسیم کنند که دختر را از پناه امن خانواده جدا می‌کند.

نمودار ۱: فراوانی انواع حیوان داماد

chart 1: Frequency of groom animals

۴-۲. در روایت‌های گوناگون گروه ۲، در میان درخواست‌هایی که دختران از پدر خود دارند، بیشترین فراوانی متعلق به درخواست دختر کوچک‌تر است که از پدر خود مروارید می‌خواهد. در ادبیات فارسی، خاستگاه مروارید آسمان و قطره بارانی است که در صدف پنهان و به مروارید تبدیل می‌شود. از این رو، «در ادب عامیانه و رسمی فارسی، مروارید، ناسفته یا لؤلؤ مکنون به‌عنوان نماد بکارت ملحوظ می‌شود» (شوالیه و گربران، ۱۹۸۲، ترجمه فضایی، ۱۳۸۸: ۲۳۶). در نمادهای دیگر ملل نیز به کارکرد مشابه مروارید اشاره می‌شود. در رمزپردازی مروارید در شرق، از مروارید به فرزند، همسر یا معشوقه تعبیر می‌شود (همان: ۲۳۶). این تعبیر در میان یونانیان نیز رایج است که مروارید را نشانه عشق و ازدواج می‌دانستند (همان: ۲۲۹). در واقع، در این قصه که وضعیت آغازین آن از مردی با سه تا شش دخترش سخن می‌گوید که هیچ‌کدام ازدواج نکرده‌اند، دختر کوچک، با درخواست مروارید، آمادگی خود را برای ازدواج اعلام می‌کند.

۳-۴. در قصه‌های گروه ۶، مادر و دختران به‌تنهایی در خانه یا قلعه‌ای هفت‌در زندگی می‌کنند. در این قصه‌ها، با نبود پدر یا مردی در خانه، بستن در اهمیت پیدا می‌کند، زیرا زنان باید به‌تنهایی از پس حفظ امنیت خانه برآیند. اما در همین قصه یک در باز می‌ماند و مهمان ناخوانده حتی تا درخواست بغل‌خواب از صاحب‌خانه پیش می‌رود. این قصه با تکرار سرزنش آهنگین: «شش در و بستی نمکی / یکی رو بستی نمکی» پیش می‌رود، درحالی که در پس این سرزنش، بیش از هر چیز هشدار نهفته است برای دخترکان که از ارتباط با غریبه بهراسند. آهنگین بودن آن نیز کمکی به جای‌گیر شدن این هشدار در ذهن کودک است. در گروه ۱، نیز ارتباط با جنس مخالف به‌عنوان یک تابو، به‌شکل مکیدن انگشت و خوردن خون دختر تجسم پیدا می‌کند. این نوع بیان مسائل جنسی در قصه‌ها با کارکردی روان‌شناسانه ضمن حفظ حریم درمورد این مسائل هشدارهای لازم را به مخاطب خود می‌دهد.

۴-۴. با توجه به خاستگاه اجتماعی قصه‌ها، نوع زندگی ایرانی نیز در شکل‌گیری قصه‌های حیوان‌داماد بی‌تأثیر نیست. در *شاهنامه* به‌منزله میراث‌دار فرهنگ پیش از اسلام، با وجود همه ازدواج‌های برون‌همسری پهلوانان و ماجراهای پرتب و تاب عاشقانه آن‌ها، این نوع ازدواج برای زنان و دختران ایرانی مذموم شمرده می‌شود. چنان‌که هیچ بانوی ایرانی با فرد انیرانی ازدواج نمی‌کند. تنها در زمان پادشاهی شاپور ذوالاکتاف، طایر غسانی، نوشته دختر نرسی را اسیر می‌کند و به زور به ازدواج خود درمی‌آورد (فردوسی، ۱۳۸۲: ۷ / ۲۲۱ ب ۳۱-۳۴). گردآفرید، بانوی دلاور *شاهنامه*، در جواب شر و شور عاشقانه سهراب او را به باد استهزا می‌گیرد که «ترکان از ایران نیابند جفت» (همان: ۴ / ۱۸۹ ب ۲۵۹). از این رو، امر بعیدی نیست که در ازدواج زن با بیگانگان، داماد در هیئت حیوان‌داماد ظاهر شود و این‌گونه ازدواج که با رضایت زن و بدون رضایت خانواده صورت می‌گیرد، در حکم خودسرایی، زن یکی از انواع ازدواج در فرهنگ زردشتی محسوب شود. در خودسرایی زن، زنی که بی‌رضایت پدر و مادرش ازدواج می‌کند، فروتر از دیگر زنان است. او نمی‌تواند از والدینش ارث ببرد تا آنکه پسر بزرگش به سن بلوغ برسد و به او در نزد پدرش مقام ممتاز زن ببخشد. در قصه‌های گروه ۷، زن بدون رضایت خانواده (برادر یا پسر) با دیوی رابطه برقرار

می‌کند. در این قصه‌ها، پسری از این رابطه به دنیا می‌آید که نه تنها جان دایی خود را نجات می‌دهد، بلکه به خانوادهٔ مادری خود می‌پیوندد. با این حال در این قصه‌ها، جرم دختر بخشیده نمی‌شود و با کشتن زن و حیوان داماد، او را مجازات می‌کنند. در قصه‌های «شیرزاد»، «گندل آقا و یک و جب‌قد و چل‌گزیش» از گروه ۱۰ نیز دختر با وجود داشتن پسری زورمند و بازگشت به خانه از طرف خانواده‌اش طرد می‌شود. با این پایان‌بندی در این قصه‌ها، جامعهٔ ایرانی نشان می‌دهد که نمی‌تواند به راحتی خطای دختر در ازدواج با بیگانه را نادیده بگیرد.

۵-۴. براساس جدول‌های به دست آمده، می‌توان برای ۱۸ گروه قصه‌های مشابه، با در نظر داشتن مؤلفه‌های رضایت دختر، رضایت خانواده، سرنوشت دختر پس از پیوند با حیوان داماد و در نهایت وضعیت پایانی قصه الگوهای یکسانی را ترسیم کرد.

جدول ۱۹: الگوها

Table 19: Patterns

وضعیت پایانی	وضعیت دختر	رضایت خانواده	رضایت دختر	گروه
زندگی با حیوان داماد	ازدواج با حیوان داماد	بله	بله	A
زندگی با حیوان داماد	ازدواج با حیوان داماد	خیر	بله	B
زندگی با حیوان داماد	ازدواج با حیوان داماد	خیر/بله	خیر/بله	C
زندگی بدون حیوان داماد	ازدواج با حیوان داماد - طرد از خانوادهٔ پدری	خیر	خیر	D
زندگی بدون حیوان داماد	بازگشت به خانه ازدواج با شاهزاده	خیر/بله	خیر	E
_____	مجازات و کشتن دختر و حیوان داماد	خیر	بله	F
عشق دائمی به حیوان داماد به دختر	دوری کردن دختر از حیوان داماد	خیر	خیر	G

نمودار ۲: فراوانی الگوها
chart 2: Frequency of patterns

۵. نتیجه

حیوان‌داماد به‌منزله یکی از بن‌مایه‌های مشترک قصه‌های عامه با نگاهی دیگرگون داماد را در هیئتی حیوانی نشان می‌دهد. در قصه‌های حیوان‌داماد در گیرودار کنش‌ها و واکنش‌های دختر و حیوان‌داماد روایتی متفاوت از ازدواج شکل می‌گیرد. این پژوهش، در جست‌وجوی این‌گونه قصه‌ها، در مجموع ۸۹ قصه در مجموعه فرهنگ افسانه‌های مردم ایران، یافته است که برای نخستین‌بار آن‌ها را گردآوری و بررسی کرده است.

بر مبنای یافته‌های این پژوهش:

۱. در قصه‌های عامه ایرانی، حیوان‌داماد در قالب ۱۷ نوع موجود مهیب چون دیو، غول و جن، مار، اژدها، گرگ، خرس، پلنگ، کلاغ، شیر و شتر ظاهر می‌شود. دیو با ۴۲ مرتبه تکرار، پربسامدترین حیوان‌داماد در میان دیگر گونه‌هاست.

۲. تجمیع داده‌های ۱۸ گروه قصه‌های حیوان‌داماد نشان می‌دهد ساختار این قصه‌ها را بر مبنای مؤلفه‌هایی چون وضعیت آغازین، رضایت دختر، رضایت خانواده و وضعیت پایانی می‌توان در ۷ الگوی یکسان ارائه کرد.

۳. بر پایه الگوهای به‌دست آمده، در گروه A با فراوانی ۹ مورد که هر دو طرف دختر و خانواده از این ازدواج راضی هستند، زندگی با خوشی ادامه می‌یابد. در سه

گروه D، E و G به ترتیب با فراوانی ۶، ۳۶ و ۳ با نارضایتی دختر و خانواده، زندگی با حیوان داماد شکل نمی‌گیرد. گروه B با فراوانی ۲ استثناست، اما در گروه F با فراوانی ۹ که دختر با عدم رضایت خانواده تن به ازدواج با حیوان داماد می‌دهد، نه تنها زندگی ادامه نمی‌یابد که دختر و حیوان داماد برای این ازدواج خودسرانه مجازات می‌شوند. گروه C با رضایت و نارضایتی هر دو طرف دختر و خانواده، زندگی سعادت‌مندی را با حیوان داماد نشان می‌دهد.

منابع

- بتلهایم، ب. (۱۹۸۹). *افسون افسانه‌ها*. ترجمه ا. شریعت‌زاده (۱۳۸۱). تهران: هرمس.
- دادگی، ف. (۱۳۹۵). *بندهش*. به گزارش م. بهار. تهران: توس.
- حیدری، ع.، حدادیان، س.، و صحرائی، ق. (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل قصه‌های حیوان‌داماد. *مطالعات ادبیات کودک*، ۱، ۱-۲۲.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۷). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۱، ۳، ۹ و ۱۰. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۷۹). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۴. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۲). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۵، ۱۳ و ۱۴. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۴). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۶، ۱۷ و ۱۸. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۵). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۷ و ۸. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۹). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۱۱ و ۱۲. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۳). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۱۵ و ۱۶. تهران: کتاب و فرهنگ.
- درویشیان، ع.ا.، و خندان مهابادی، ر. (۱۳۸۶). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. ج ۱۹. تهران: کتاب و فرهنگ.

- دوبوکور، م. (۱۹۸۵). *رمزهای زنده‌جان*. ترجمه ج. ستاری (۱۳۷۳). تهران: نشر مرکز.
- راشدمحصل، م.ت. (۱۳۸۵). *زندبهمن یسن*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- شوالیه، ژ. و گربان، آ. (۱۹۸۲). *فرهنگ نمادها*. ترجمه س. فضایی (۱۳۸۸). تهران: جیحون.
- صادقی، م. (۱۳۹۵). *بازنمایی اسطوره حیوان‌داماد در حکایتی صوفیانه*. *نقد ادبی*، ۳۵، ۱۶۵-۱۸۳.
- صفا، ذ. (۱۳۷۸). *حماسه‌سرایی در ایران*. تهران: فردوس.
- عفیفی، ر. (۱۳۷۴). *اساطیر و فرهنگ ایرانی در نوشته‌های پهلوی*. تهران: توس.
- غزالی، م. (۲۵۳۶). *کیمیای سعادت*. به کوشش ا. آرام. تهران: کتابفروشی مرکزی.
- فردوسی، ا. (۱۳۸۲). *شاهنامه*. به کوشش س. حمیدیان. تهران: قطره.
- مارزلف، ا. (۱۹۸۴). *طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی*. ترجمه ک. جهانگیری (۱۳۹۱). تهران: سروش.
- هینلز، ج. (۱۹۸۵). *شناخت اساطیر ایران*. تألیف و ترجمه م.ح. باجلان فرخی (۱۳۸۳). تهران: اساطیر.
- یاحقی، م.ج. (۱۳۸۶). *فرهنگ اساطیر و داستان‌واره‌ها در ادبیات فارسی*. تهران: فرهنگ معاصر.

References

- Afifi, R. (1995). *Iranian mythology and culture in Pahlavi writings* (in Farsi). Toos.
- Bettelheim, B. (2002). *The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales* (translated into Farsi by A. Shariatzadeh). Hermes
- Dadegi, F. (2016). *Bondaheshn: a study by Mehrdad Bahar* (in Farsi). Toos.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2000). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol 4). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2003a). *The Culture of the Legends of the Iranian People* (Vol. 5). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2003b). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 13). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2003c). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 14). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2004a). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 15). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2004b). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 16). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2005a). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 6). Ketab Farhang.

- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2005b). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 17). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2005c). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 18). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2006a). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 7). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2006b). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 8). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2007). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 19). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2008a). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 3). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2008b). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 9). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2008c). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 10). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2010a). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 11). Ketab Farhang.
- Darvishiyan, A. A., & Khandan Mahabadi, R. (2010b). *The culture of the legends of the Iranian people* (Vol. 12). Ketab Farhang.
- Dubocor, M. (1994). *les symbols vivants* (translated into Farsi by Jalal Sattari). Markaz.
- Ferdowsi, A. (2003). *Shahnameh* (edited by Saeed Hamidian). Qatreh Publishing.
- Ghazali, I. M. (1977). *Kimiaye Saadat* (edited by Ahmad Aram) (in Farsi). Central Bookstore.
- Heydari, A., Hadadiyan, S., & Sahrayi, Gh. (2019). A study of tales of animal-grooms. *Journal of Children's Literature Studies*, 10, 1-22.
- Hinels, J. (2004). *Recognition of Iranian myths* (translated into Farsi by Mohammad Hossein Bajlan Farrokhi). Myths.
- Marzolph, U. (2012). *Typologie Des Persischen Volksmarchens* (translated into Farsi by Kaykavoos jahandari). Soroush.
- Rashed Mohassel. M. T. (2006). *Zande Bahman Yesn* (in Farsi). Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Sadeghi, M. (2016). Representation of the animal myth - groom in a mystical story. *LCQ*, 9(35), 165-183.
- Safa, Z. (1999). *An epic intoning in Iran* (in Farsi). Ferdows.
- Shoalieh, J., & Gerbran, A. (2009). *Culture of symbols* (translated into Farsi by Soodabeh Fazayeli). Jeyhun.
- Yahaghi, M. J. (2007). *The dictionary of myths and stories in Persian literature* (in Farsi). Farhang Moaser.